

D^R. HERZFELDER GÁBOR

FELOLVASÁSA A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TÁRSASÁG 1905 MÁJUS 12-IKÉN
TARTOTT ÜLÉSÉN.

Szólo azt kívánja tárgyalni, *kik* járjanak a középiskolába és *mi a célja* a középiskolának. Középiskolába járjon az, a ki később valamely felsőbb oktatásban akar részesülni, vagy ki vagyoni helyzetének vagy egyéni hajlamának megfelelően a középiskolával befejezettnek tekinti a tanulmányait; míg az, ki mint iparos vagy kereskedő, mesterember vagy munkás akar boldogulni, a tágabb értelemben vett szakiskolát keresse fel. Ezenkívül csak olyan fiú vagy leány járjon a középiskolába, ki bizonyos szellemi, testi és erkölcsi erővel bír. Oly elemek, kik szellemi vagy bizonyos testi fogyatkozásban szenvednek, nem valók a középiskolába.

Nézzük már most, mi ezen iskola célja. Az iskolának kettős célja van: az intelligenciát fokozni, illetve a szunnyadó intelligenciát felkölteni és bizonyos fokú tudást és műveltséget adni. Intelligencia az a képesség, melylyel a mindenségben – megértünk és megértetünk. Tudás a pozitív ismeretek tömege. Műveltség az ezen ismereteknek helyes értékelése és harmonikus összeegyeztetése. A középiskola az *elemi* ismeretek alapján tegye képessé az ifjút és a fiatal leányt is, hogy a *felső* oktatás mélyreható tudományos ismereteit megértse. A *középiskola, középfolk*. Ismertesse meg a tanulót a mindenség legkülönbözőbb ismereteivel, jelenségeivel, törvényeivel, tapasztalataival. Adjon *lényegest*, azt, a mi akár a gyakorlati életben, annak helyes beosztására szükséges, vagy a mi a jellemet tökéletesbíti vagy a képességeket fokozza. Adjon *lényegest* és adja csak azt, és adja azt jól, úgy hogy az a tanuló örök tulajdona maradjon. Ne *szakembert* neveljen, hanem egyetemesen képzett embert, a ki képességei és hajlamai kifejlődése *után*, miután a középiskolában az ismeretek sokaságában azok lényegét megértette, *választani* képes a pályák, szakmák között. Az iskolának tehát sokfélélt,

a sokfélének csak lényeges tartalmát, de azt azután úgy kell adnia, hogy az a tanuló teljes tulajdonává váljék.

De ma mi történik? Sokat adnak elő, de nem eleget, nem a lényegest tanítják és a facit, hogy a középiskola középszerű tanuló kijönnek az iskolából és nem tudnak semmit, vagy ha tudnak: is, úgy tudják a kivételeket, a szabályokat nem, ismerik a rendhagyó igéket, de konjugálni nem tudnak, könyv nélkül tudnak sok német verset, de nem tudnak németül, ismerik talán Linné rendszerét, de ha egy növényt a kezükbe adunk, azt meghatározni nem képesek. Tudják mikor uralkodott Salamon vagy a Bélák, de fogalmuk sincs, hogy pl. hazánk közállapota fővonásaiban milyen volt Szent István, III. Endre, az Anjouk vagy a Habsburgok alatt. El tudják mondani a majomfajokat egytől-egyig és saját fajunkról, az emberfajról, jóformán semmit sem tudnak. Nem tudják, miért sötétbőrű az afrikai benszülött, nem tanulják az emberi szaporodás, nem tanulják az élet, a betegség, a halál törvényeit, szóval a legfontosabb dolgokat nem tanulják. Es az, a mit tanulnak, nem szerves, összefüggő, jól megalapozott egész. Szinte összehasonlíthatná szülő a középiskolai tanuló tudását egy vidéki múzeum gyűjteményével. Vannak ott összehalmozva mindenféle dolgok, leginkább ritkaságok, de semmi szervesség, semmi harmónia.

Nézzük már most ezek alapján, hogy 1. vajjon túlsok-e az *anyag*, a mit a középiskolában a tanulótól kérnek és 2. nagyobb súlyt kellene-e fektetni a természettudományokra és kevesebb súlyt a latinra, esetleg történetre és földrajzra, poétikára?

Ha a hazai középiskolák tananyagát összehasonlítjuk a német, belga, svájci és osztrák középiskolákban előadott tananyaggal, akkor látni fogjuk, mennyivel *többet* tanulnak ezen országokban mint nálunk és mennyivel jobban tanulják azt meg ott, mint hazánkban. Nem a tananyag *mennyisége*, hanem annak minősége, valamint a tanérek és eszközök, az általános társadalmi és vagyonszerzési állapotok okai annak, hogy oly nehezen tanulunk valamit abból a soknak látszó anyagból, melyet legtöbbször sohasem tanulunk meg. De miképpen történik nálunk a tanítás? Minden ellenszenv nélkül mondhatja szülő, hogy igen gyakran minden pedagógia és minden szeretet nélkül. Igen gyakran a tanár felolvassa az új anyagot a tanulóknak, annak megtanulása a feladat és bizonyos idő múlva kihallgatja a tanár vagy tanító a tanulót, de nem mindenkitől az egész anyagot, hanem vagy mindegyikkel elmondhat egy részt, vagy pedig, hogy úgy mondjuk, stich-próbát tesz. És a tanulók ezt tudják, a szerencsére bízzák magukat, kiismerik a tanítók gyengéit és *azzal* vagy *arra* spekulálnak, nem az *életnek*, nem önmaguknak tanulnak, hanem tekintettel a kikérdezésre, legtöbbször kényszerből és csak kevesen kötelességérzetből, de *szeretetből*, *magasabb, idealisztikus rugóktól* hajtva, vajjon hányan?

De hát ez természetes, mert nem iparkodnak a tanuló jóindulatára hatni, szeretetét megnyerni, hozzáférközni egészen, vele, hogy úgy

mondjuk élni. A tanuló tehát gyakran fél tanítójától, néha becsüli, tiszteli a tanárját, de ritkán, igen ritkán szereti azt, ki neki mindig idegen. Azokról az esetekről, mikor tanárját gúnyolja, lekicsinyli, sőt megveti, ne is beszéljünk. És nem kell hinni, hogy ez tisztán a tanuló hibája. Nem, igen gyakran a tanítóban nincsen meg az a belső erkölcsi érték, melyet fegyelemmel és külsőségekkel pótolni nem lehet. Már pedig belső erkölcsi érték nélkül, nevelni, tanítani, lehetetlenség. Gyakran nincsen meg a tanítónak az a szaktudása sem, mely őt képessé tehetné, hogy tárgyát élvezetessé tegye, hogy azt a tanuló egyéni képességeinek és hajlamainak megfelelően előadhassa. Schumann a zongoraművészre vonatkozólag azt mondta: „Wer mit seinem Instrument nicht spielt, spielt es nicht”. Ezt lehet a tanárra is mondani, neki is művésznak *kell* lennie.

És azután nézzük a családi kört, melyben a tanuló nevelkedik. Az anyák nem foglalkoznak gyermekeikkel, vagy mert nem tehetik, vagy szórakozásaik miatt. Legfeljebb korrepetitorra bízzák a gyermeket. Az apa kenyérkereső. Ha este hazajön, akkor, ha és a mennyiben a gyerekekkel foglalkozik, azt a saját szórakoztatása céljából teszi. Tekintetbe veendők továbbá a társadalmi viszonyok, a gazdasági állapotok stb.

Szólok tehát a középiskolai tanítás csekély eredményét legkevésbé a tananyagban látja, hanem inkább kultúrállapotunkban. Megtartani kívánja a latint és görögöt is olyan mértékben, hogy a középiskolát végzett tanuló olvasni és örömmel tudja olvasni a klasszikusokat.

Kívánná, hogy a tananyag terjedelme kibővítettessék pl. a történelem tekintetében a legújabb korig, a földrajzban megkövetelné a fizikai földrajzot, a természettudományokat természetesebb módon taníttatná. Az állattan körében sans gène foglalkoznék az emberrel, belevinne történelembe, de még irodalomtörténetbe is egy kis szociológiát és mindenben csak a fontost, a lényegest követelné meg és az egész tananyagot szerves és harmonikus egésszé fejlesztené.

Szólok tehát barátja a középiskola reformálásának, de hogy ennek igazi sikere legyen, annak föltételét kultúrállapotaink megjavulásában látja. Csak így lesz lehetséges azt elérni, hogy minden meggyőződést tisztelő, a régihez hű és a jövőért küzdő fiatalságot neveljünk.